

**ПЕДАГОГИЧЕСКИ
ФУНДАЦИЯ**

РЕЦЕНЗИИ

**ИНДИВИДУАЛИСТИЧНИТЕ И ОНТОЛОГИЧНИТЕ
ТЕНДЕНЦИИ В РАЗБИРАНИЯТА ЗА ПСИХИКАТА
ПРЕЗ ЕЛИНИСТИЧНАТА ЕПОХА – МОДЕЛ НА
СЪВРЕМЕННАТА НАУЧНА ПСИХОЛОГИЯ**

*Рецензия на книгата на Мариана Няголова
“Възгледите за душата през епохата на елинизма”.*

*В. Търново, Университетско издателство
“Св. св. Кирил и Методий”, 2005 г.*

Елинистическата епоха е период в историческото развитие на античния свят, обхващащ времето от завоеванията на Александър Македонски през IV в. пр.н.е. до падането на Египет под римска власт през 30 г. пр.н.е. Тя е тясно свързана с дейността на една велика личност – Александър Македонски, чието дело и завет разкриват нови измерения в историята на стария свят, доближавайки ни за първи път до представата за универсална монархия. Походът на Александър в Азия се отразил не само върху промяната на съществуващите политически отношения, но дава и съществени импулси в развитието на икономиката, търговията и транспорта. Създава се нужната финансова подкрепа за осъществяване на грандиозни проекти и изграждане на венец от гръцки градове, много от които носели името на Александър и се превърнали в предни постове на елинската цивилизация.

“Елинизъм” е понятие от новото време, въведено през XIX век от немския историк Дройзен. То означава проникването на гръцкото културно богатство в източните култури, просмукването на ориенталски културни елементи в европейската и особено в гръцката култура. Затова от третото столетие пр.н.е. насетне говорим за елинистически монархии и общества, имайки предвид държавите, възникнали в земите на Александровата империя, на които дължим разпространението на елинистическата цивилизация и култура. Годините след смъртта на Александър Велики са изпълнени с непрекъсната верига от борби и спорове, сменящи се съюзи и насилия между наследниците на Александър, диадохите, в надпревара за властта, което придало на епохата объркан и едновременно колоритен облик. Разделение и взаимно съперничество са характерните белези за всички елинистически монархии в техните взаимоотношения. Градът бил средище на политическия, икономическия и особено на културния живот, който през елинизма достигнал нов разцвет. С времето повечето от новообразуваните елинистически царски градове – Александрия, Антиохия, Селевкия, Пергамон и др., се развили в столици на царете. Това довело до централизиране на политическия и икономически живот, както и до концентрация на културния живот само в няколко градски центрове.

Книгата на Мариана Няголова насочва вниманието на читателя към историята на античните възгледи за душата през епохата на Елинизма. Авторката проследява еволюцията на психологическата мисъл, посочва специфичните ѝ тенденции, разкрива с вещина връзката на елинистическата психология с цялостното културно-философско развитие през дадения период. С изследването си Няголова показва, че гръцките и римски автори от елинистическата епоха, наред със своите логически, натурфилософски и етически възгледи, са създали учения, които в съдържателно отношение се отнасят към проблематиката на днешната психологическа наука. През епохата на Елинизма “проблемът за душата” се разработва в психологически аспект на основата на метафизиката.

В своето произведение “За душата” Аристотел залага предпоставките за едно ново разбиране за психиката, отличаваща се с неповторима индивидуална същност. Индивидуалистичният подход става преоблада-

даващ начин на психологично изследване през елинистическия период. Стремехът към изучаването на душата, като присъща на индивида, довежда не само до утвърждаване на Аристотеловия “биопсихизъм”, но и до формулировката на “зоопсихизма”, която представлява още една нова специфична стъпка в утвърждаването на индивидуализма. В терминологично отношение, като белег за постепенно изоставяне на идеята за космопсихизма и есхатологията в разбирането на психиката е използването на термини, които изразяват по-детайлно функционирането на индивидуалната душа. Наред с “псюхе”, специфичен смисъл се придава на “пнеума”, “хегемоникон”, а в произведенията на римския елинизъм – на “anima “ и “animus”. Въвеждането от стоиците на термина “съзнание” е разглеждан като много сериозна крачка към отчитането на вътрешния, субективен свят на човека. Изучаването на психиката трайно се ориентира към нейния индивидуално-субектен аспект. Като принос на елинистическите школи, Няголова определя преодоляването на механицизма при изследването на двупосочността на субективния процес на отражение при възприятията. В класификациите на психичните явления, мислителите от отделните школи отчитат разнообразните прояви на психиката в действителността, които не се ограничават единствено до познавателните. Още в елинистическата епоха се създава възможност за диференциране на усещанията на “външни” и “вътрешни”. Елинистичните автори отделят важно място на еволюционно-историческото разбиране на емоционалността (емоции, чувства), а така също и на поведенческата страна на психиката (движения, действия, волеви постъпки).

Някои от постановките, изложени в книгата, имат дискуссионен характер и подлежат на специални изследвания. Това се отнася например за интерпретацията на термина “псюхе” и “пнеума”. Авторката се е ограничила с посочването само на някои от съвременните становища, отнасящи се до психологията през тази епоха. Разширяването на историографския преглед би довело до използването и на други възможности в това отношение.

Като цяло, трудът на Няголова е ценен принос в историята на психологията, тъй като разглежда един по-малко изследван, а даже и пренеб-

регван, период – школите от епохата на елинизма. Очевидно е, че подобни изследвания за в бъдеще ще бъдат още по-необходими.

Доц. д-р Живко Карапенчев
Ръководител на катедра “Педагогика”
Великотърновски университет “Св. св. Кирил и Методий”

Николина Йорданова
Главен специалист
”Просвета и култура”
ОБА гр. Садово,
Пловдивска област